

Iz zgodovine kranjskih trgov.

9. Mokronog.

(Nadaljevanje.)

Mokronoška okolica (kakor Rádeška) je spadala v 11. stoletju h Karantanski marki, ki se je razprostirala med Savo in Dravo. L. 1016. je bila last Seliških gospodov. (Breže-Seliče = Friesach-Zeltschach). Iz tega rodu je bila tudi blažena Hema, grofica krška. Imenuje se krška grofica po Krški grofiji z glavnim gradom Seliče. Njenemu dedu ali pradedu Svetopolku je dal cesar Arnulf (888 do 899) okrožje Breže in Krško grofijo. Rojstvo Hemino stavijo poročila navadno v leto 983. V mladosti je bila zgled krščanske device, odlikujoča se v zlahtnih čednostih. Zasnubil jo je mejni grof v Savinjski marki, Viljem po imenu. Njegov ded je bil Volkun, ki je imel poleg prostranih koroških zemljišč v last še tudi okolico rajhenburško in krško. Vsa ta posestva so se potem združila v rokah zakonske dvojice grofa Viljema in Heme.¹ Nekako okoli leta 1016. pa je izgubila Hema svojega soproga Viljema. Pobožni grof se je namreč napravil po zgledu mnogih kristjanov na božjo pot v Rim. V preprosti spokorni romarski obleki je hodil peš, brez spremstva. V Rimu je opravil svojo pobožnost, počastil sv. očeta in se vrnil proti domu. Ko je bil že v svoji grofiji, ga je pa napadla huda bolezen in v par dneh spravila s sveta. Pobožna grofica Hema se je poslej pečala le bolj z vzgojo svojih sinov, s pobožnimi vajami in vršila obilo dobrih del. Zgraditi je dala na svoje stroške tudi celo vrsto cerkvâ. Plemenita grofica v tem oziru ni pozabila tudi svojih podložnikov na Dolenjskem. Dala je podreti staro leseno ali slabo zidano cerkev svetega Ruperta, kjer je bila takrat že duhovnija za dolino ob Mirni kot misijonska postaja. Po dolini Mirne se je raztegalo posestvo Seliških, središče je bilo Škrljevo. Tu so stanovali Seliški grofje, kadar so prihajali v naše kraje. Od tu jim ni bilo daleč v Celje, v središče Savinjske marke. Iz Savinjske doline so prihajali čez most nad sedanjim Zidanim mostom na desni breg Save in od tukaj dalje ob Savi do vode Mirne, od koder je vodila cesta čez hribe blizu Novega grada na Mokronog in mimo Škrljevega na Trebnje, kjer se je strnila z glavno cesto proti Ljubljani.

Leta 1036. se je uprl Adalbert Eppensteinec cesarju Konradu II., ker mu je odvzel koroško vojvodstvo leta 1035. in naklonil Konradu II. Frankovskemu. Na čelu cesarske stranke sta stala Viljem II. in Hartvik, sinova grofice Heme. Njima podložni rudarji okoli Brež in Selišč so bili pa privrženci Adalbertovi. V boju, ki se je vnel, sta padla oba brata. Ko je Hema zvedela o smrti svojih sinov, je hitela iz dolenjih krajev (iz Dolenjske) domov. Mudila se je takrat na Škrljevem ali v Mokronoškem

¹ Prim.: Schumi, Archiv II, 36.

gradu. Pot, po kateri je hitela leta 1036. domov, je vodila iz Trebnjega skozi Ljubljano, Kranj in Ljubelj na Koroško.

Po smrti mladih grofov je postala Hema lastnica vsega posestva. Ker ni imela dedičev, je naklonila vse ogromno premoženje dobrodelnim namenom. Napravila je dve veliki ustanovi, ki sta bili za cerkveno življenje med Slovenci izredne važnosti. Z volilom grofinje Heme je bil ustanovljen sloveči benediktinski samostan v Admontu na Štajerskem. Tega je ustanovil solnograški nadškof Gebhard leta 1074. po smrti grofice Heme.

Še večjega pomena je pa postala pozneje druga njena ustanova, nunski samostan v Krki na Koroškem. Cerkev Matere božje in samostan v Krki je posvetil 15. avgusta 1043. — na Veliki Šmaren — solnograški nadškof Balduin. Grofinja Hema je isti dan sama sprejela redovno obleko. Prej je pa izročila samostanu vse premoženje, kar ga ji je še preostalo, med drugimi Škrljevo v dolini Mirne na Dolenjskem.

Grofinja Hema je umrla 29. junija 1045. v krškem samostanu. Kasneje je bila uvrščena med blažene, ter jo ljudstvo še danes časti, po Gorenjskem posebno v rudarskih krajih, po Dolenjskem pa živi v spominu ljudstva okoli šent Ruperta in Mokronoga. Pripovedujejo namreč, da je Hema ustanovila v Mokronogu ženski samostan, ki so ga pozneje odpravili. A to ni verjetno.² V Mokronoškem gradu so hranili dolgo časa tudi neki šolen, češ, da ga je nosila blažena Hema. Ta šolen so strokovnjaki pregledali in mu prišteli poznejšo dobo. Tudi ni bila to noša naših in sosednjih avstrijskih krajev, ampak noša gizdavih Benečank iz 16. stoletja.³

Nunski samostan v Krki je bil za razvoj cerkvenih razmer na Slovenskem posebno važen. V darilni listini, s katero je grofica Hema podelila svoje premoženje novemu samostanu, je sicer prepovedala, porabiti je za svetne namene, vendar je pustila solnograškemu nadškofu prostost, da sme po svoji previdnosti porabiti darovana zemljišča za kakšno drugo cerkveno ustanovo. Solnograški metropolit Gebhard je namreč želel ustanoviti v prostrani nadškofiji posebno škofijo za Slovence.

Valvasor pove — kakor že omenjeno — da je ustanovila Hema v mokronoškem gradu nunski samostan, ki je bil pozneje odpravljen. Stvar je bila pa drugačna. V Mokronogu ni bilo nikdar nunskega samostana, pač pa se je pozneje dogodek z nunskim samostanom na Krki prenesel na Mokronog. Leta 1066. se je hotel namreč cesar Henrik IV. (1056—1106) iznebiti svoje soproge Berte. Na svojo stran je pridobil mogunskega nadškofa Siegfrieda in krški samostan z bogatimi darovnicami. Nadškof naj bi izposloval za protiuslugo v Rimu dovoljenje, da sme odsloviti svojo ženo in vzeti drugo; prednica krškega samostana Himmzila pa je bila pripravljena cesarico Berto kot jetnico sprejeti v samostan in jo

² Valvasor, XI. 394.

³ Argo 1892.

tam obdržati do smrti kakor v zaporu. Solnograški nadškof Gebhard in papež Aleksander sta bila radi tega nad prednico po pravici razjarjena. Takoj po smrti prednice si je nadškof izprosil pri cesarju in papežu dovoljenje, da se posluži pravice, dane mu od darovnice grofice Heme, da sme porabiti samostansko premoženje v drug cerkveni namen, namreč za ustanovitev nove škofije. Ko je dovoljenje prišlo, je šel Gebhard v Krko in 2. maja 1072. slovesno posvetil in umestil prvega krškega škofa Güntherja. Samostan, ustanovljen 1043., je bil pa leta 1072. odpravljen.

Mokronog je leta 1072. s trgom vred prešel v last krških škofov. Odtod pravljica, v kateri je le toliko zgodovinske resnice, da je bil Mokronog — grad in trg — last nunskega samostana v Krki, ki pa je iz ravno omenjenega vzroka prešel leta 1072. v last krških škofov.

(Konec.)

Marija Lamutova:

Luzarjevi Merici v spomin.

Ko Bog je angelce preštel in videl, da mu eden manjka, je Merico v nebesa vzel . . .

Tako je prišlo iznenada, tako nas je presenetilo, da se nam zdi ves žalostni doživljaj kakor težke, težke sanje . . .

Lepe in pridne Merice ni več . . .

Pred dvema letoma je prišla naša črnooka Merica na velikem parniku iz Amerike, kjer so bili več let zaposleni njeni stariši. Rojena je bila v mestu Barberton v državi Ohio. Ko sem jo prvič videla, je bila stara šest let in je čebljala le angleški. Kaj kmalu pa se je naučila našega jezika. Letos je obiskavala drugi razred pri častitih gospeh Uršulinkah. Bila je izredno marljiva učenka.

Zbolela je letos kmalu po novem letu. Istočasno je zbolel tudi njen dveletni bratec Tonček in šestletna sestra Egica. Imeli so hudo vročino, in nekoliko jih je bolet vrat. Poklicani g. zdravnik ni mogel ničesar določnega povedati. Domneval je sicer, da se nemara razvije škrlatica, a ker so vsi trije kmalu okrevali, smo smatrali vso bolezen le kot lahko prehlajenje.

Merica je morala ostati seveda nekaj dni doma, posebno, ker je bil tedaj nenavaden mraz. A komaj jo je popustila vročina, že je hotela v šolo. Mamica ji je prigo-varjala, naj počaka še nekaj dni, ker je še le vstala iz postelje, a pridna Merica je prosila in prosila in jokala ter zatrjevala, da se čuti popolnoma zdravo — preprosila je dobre stariše in šla v šolo.

Tretji teden nato so se pa pokazale posledice.

Ob deseti uri zvečer se je Merica še učila pri mizi. Naslednje jutro so ji morali poklicati zdravnika, kajti Merica ni mogla več ležati ne dihati, in srce ji je tako bilo, kakor bi hotelo skočiti iz prsi. Merica je morala v bolnico. Z njo sta morala tudi Tonček in Egica.

Hiteli smo, in šlo je tem hitreje, ker je čakal slučajno njih avto pred hišo.

V bolnici je dobila Merica takojšnjo pomoč. K njej nismo smeli, ker je bila na oddelku za nalezljive bolezni. Gledali smo jo pa lahko skozi okno; vedno je težko dihala, krilila z ročicami in premetavala glavico.

